

CONSTITUIREA UNEI NORME SINTACTICO-STILISTICE: OBSERVAȚII DESPRE CONCATENAREA GENITIVELOR

1. Limba literară sau de cultură se diferențiază de cea populară în primul rând prin trăsături *lexicale* și *sintactice*: prin constituirea unor inventare lexicale specializate (bazate în mare parte pe împrumut sau calc semantic) și prin impunerea unor tipare sintactice proprii. Acestea din urmă sunt în genere cele specifice scrisului, adică unui mediu de comunicare care permite distanțarea, autocorectarea și relectura și nu este perturbat de întreruperi și devieri, favorizând astfel construcția amplă, elaborată și dispensându-se de redundanțe. Sintaxa limbii scrise are unele trăsături universale, care o diferențiază de cea a limbii vorbite (cf. Vulpe 2004: 83); ca fenomen istoric, ea se constituie adesea prin imitarea unor modele din limbi de cultură preexistente (de exemplu, pentru unele limbi europene moderne: din latină, slavona ecleziastică etc.).

Descrierile limbii române literare au acordat mai multă atenție aspectelor lexicale decât trăsăturilor sintactice, ceea ce se explică, în bună măsură, prin faptul că, mai ales în procesul de modernizare a limbii române, din secolul al XIX-lea, împrumuturile lexicale masive au reprezentat fenomenul central, în jurul căruia s-au purtat polemici îndelungate. De altfel, împrumutul lexical este mult mai ușor de sesizat (de către vorbitorii obișnuiți) și de descris (de către specialiști) decât inovația sintactică. Nici în preocupările de cultivare a limbii sintaxa nu ocupă un loc important, fiind puține normările explicite, de recomandare sau interzicere a unor construcții. În preferința pentru anumite modele sintactice și în evitarea altora par să acționeze mai mult simțul individual al limbii și principiul eufoniei decât presiunea unor prescripții.

2. Una dintre diferențele tipice dintre oralitate și scris, pe de o parte, și dintre limba populară și cea literară, pe de alta, privește dimensiunea și structura grupurilor nominale. În limba populară domină grupurile nominale minimale, reduse cel mai adesea la substantivul centru însoțit de articol sau demonstrative. Structurile complexe, cu mai mulți adjuncți și/sau cu mai multe nivele de dependență, în care un nominal centru își subordonează un alt grup nominal, care are la rândul său centru și adjuncți ș.a.m.d. (cf. Stan, Vasilescu 2005, II: 91), sunt tipice pentru limbajele de specialitate ale variantei culte, în primul rând pentru stilul științific, pentru cel juridic și administrativ.

Legătura dintre complexitatea grupurilor nominale și registrul stilistic este un fapt lingvistic recunoscut în multe limbi. Așa-numitul *stil nominal*¹, evaluat de obicei negativ în recomandările privind redactarea în limba engleză, este considerat de Wells (1960/1970) o caracteristică a limbajului științific (static, impersonal, condensat). Thom (1987/2005: 41–42) se referă în esență la aceeași tendință sintactico-stilistică atunci când înregistrează critic, în analiza limbajului politic comunist (a „limbii de lemn”), proliferarea grupurilor nominale complexe, prin *substantivarea* care produce un efect de imprecizie temporală.

În descrierea acestor structuri complexe este important să se țină cont nu numai de caracteristicile sintactice, ci și de tradițiile normative, de modelele și atitudinile culturale care le favorizează sau le limitează utilizarea.

3. În monografia sa despre grupul nominal în româna contemporană, Florea (1983: 137–144) a consacrat un subcapitol tipurilor de grupuri nominale în funcție de dimensiuni, urmărind în mod special „dimensiunile maxime ale unui grup nominal” (p. 142) în diferite stiluri ale limbii. Concluziile unei statistici ilustrează destul de clar diferențierea dintre un limbaj scris (al literaturii) mai apropiat de comunicarea curentă și deci mai sărac în grupuri nominale ample – și unul (limbajul politic al anilor '70) caracterizat tocmai prin extinderea extremă a grupului nominal:

În textele literare se înregistrează un număr mare de apariții pentru 1, 2, 3 și 4 adjuncți, în timp ce în textul aparținând stilului politico-administrativ sunt frecvente și grupuri nominale cu 5 sau chiar 6 adjuncți (ajungând să înregistrăm câte o apariție și pentru 15–20 de adjuncți) (Florea 1983: 142).

În română, chiar simpla frecvență a genitivului – caz al subordonării față de alt substantiv – poate deveni un indiciu al complexității grupurilor nominale (formate din cel puțin două substantive). Statistica substantivelor în genitiv devine astfel relevantă pentru diferențierea unor varietăți socioculturale ale limbii. Irimia (1986: 220–222, 197–199) constată frecvența ridicată a genitivului în limbajele științifice, în limbajul juridic-administrativ și în publicistica din a doua jumătate a secolului al XX-lea. Genitivul – legat și de „marea frecvență a substantivelor postverbale” (p. 199) – este chiar considerat o marcă stilistică, dacă nu pentru limbajul științific, în caracterizarea căruia stilisticianul manifestă o anumită prudență², în orice caz pentru cel juridic-administrativ (p. 221) și pentru cel publicistic (p. 199), care reprezintă de fapt, în epocă, o ipostază a *limbii de lemn*, a limbajului politic oficial al perioadei comuniste.

¹ În descrierea stilului nominal (*nominal style*), Wells (1960/1970) invocă – în perspectiva teoriilor și a metodelor lingvistice de la mijlocul secolului trecut – nu criteriul lungimii și al complexității grupurilor nominale, ci pe acela al frecvenței substantivelor. Astăzi criteriul frecvenței substantivelor ni se pare mai puțin relevant pentru caracterizarea unei maniere stilistice decât cel al structurii grupurilor: enunțurile eliptice și enumerative, reperabile și în limba populară, pot cuprinde un număr mare de substantive fără a avea complexitatea și artificialitatea specifice unei sintaxe „scrise”.

² „Nici chiar genitivul, cu o frecvență destul de ridicată, în texte de o amploare mai mare, nu se constituie în marcă stilistică” (Irimia 1986: 117).

O comparație între înregistrări ale limbii vorbite și texte scrise culte, în ceea ce privește prezența grupurilor nominale care conțin substantive în genitiv, furnizează date contrastive extrem de relevante. De exemplu, în primele 50 de pagini de transcrieri de conversații libere din IVLRA (p. 27–76) se găsesc doar 35 de grupuri nominale cu centru substantiv și cu adjunct substantival în genitiv. Unele dintre acestea sunt construcții cu secvențe interpretabile ca locuțiuni prepoziționale (*din cauza, din partea, în mijlocul*), altele reprezintă expresii (*în gura lupului*), denumiri preexistente (*comandantul plutonului, scara blocului*), formule și citate preluate din limbaje de specialitate. Nu mai puțin de 36 de grupuri nominale cu substantive în genitiv se găsesc în primele 2 pagini din *Introducerea volumului* (p. 6–7), text redactat într-un limbaj de specialitate (lingvistic). Mai mult, grupurile nominale din conversația curentă sunt în majoritate simple, totalizând 36 de forme substantivale la genitiv, în vreme ce grupurile complexe din introducerea științifică cuprind 46 de genitive:

Corpus A (conversație curentă)

a) GN cu 1 genitiv: *istoria României; Ministerul Sănătății; securitatea unui salariu; sensurile de mers ale mașinilor; eventualitatea cazului; propunerea lucrării; din cauza legăturilor; un gât al mării; comandant al plutonului; șefu plutonului; perioada pubertății; motivul (...) al adoptării; din partea tatălui; cazu clasic al unei mame vitrege; directoru acestui curs; (i)n gura lupului* [GN care apare de două ori]; *stilul lui Ionescu; confruntare a indivizilor; numărul doamnei B.; centrala facultății; buletinul sesiunii; prețu cazării; la marginea Bucureștiului; harta României; în mijlocul gârlei; organizarea vizitelor de lucru; organizarea de către partid a tuturor șmecherilor; deplasarea copiilor; organizarea protocolului; cronică cărcotașului; emisiunea aia a lui Virgil Ianțu; scara C a blocului; pe la jumătatea orei = 34 de grupuri;*

b) GN cu 2 genitive, al doilea direct subordonat primului: *cărămizi ale construcției enunțului = 1 grup.*

Corpus B (discurs științific)

a) GN cu 1 genitiv: *obiectul cercetării; obiectul proiectului; varianta de uz mediu a românei; consemnarea unor inovații; poziția relativă a participanților; actualizarea românei; studiul comunicării; [acordă rolul esențial] emițătorului unui mesaj; statutul unor entități; „bricolaj interactiv” (...) al participanților; construirea oricărui enunț; reacțiile (...) unui destinatar; construirea sensului; rezultatul unor procese; uzul limbii; dedublare a eului; cazul comunicării* [GN care apare de două ori]; *interesul cercetătorilor; dezvoltarea în ultimele decenii a analizei; locul exemplelor; o reabilitare a empirismului; obiectul cercetării; existența unui corpus; realizarea unor studii; analiza interacțiunii; cadrul strict al lingvisticii = 27 de grupuri;*

b) GN cu 2 genitive coordonate: *lucrările lui E. Goffman și ale etnometodologilor; polul emiterii și al receptării = 2 grupuri;*

c) GN cu 2 genitive, al doilea direct subordonat primului: *particularități ale idiolectelor subiecților; ideea considerării oricărei forme; transferul abordării interacționiste a fenomenelor; premisa condiționării reciproce a activităților; posibilitatea transmiterii unor informații = 5 grupuri;*

d) GN cu 2 genitive subordonate în noduri diferite: *diversitatea formelor de utilizare a limbii = 1 grup;*

e) GN cu 3 genitive subordonate în noduri diferite și coordonate: *existența unor fenomene tipice de inter-sincronizare a participanților și de validare interactivă a diverselor intervenții = 1 grup.*

Diferența dintre cele două tipuri de texte este ilustrată cu claritate de parametrii structurilor genitivale, atât în ceea ce privește amploarea grupurilor nominale cu genitiv, cât și prin simpla lor frecvență: acestea apar cu o medie de **0,70** pe pagină în cazul transcrierilor de conversații și cu o medie de **13** pe pagină în textul științific.

4. Au fost formulate în timp mai multe ipoteze privind tendințele de utilizare a genitivului în limba română. În primul rând, s-a observat, în limba populară, o tendință de a substitui forma flexionară de genitiv prin construcții cu prepoziție sau cu articolul *lu(i)* devenit pur morfem cazual: *din cauza la o vecină, prietena lu fata asta* (cf. Pană Dindelegan 2003: 15). Tendința analitică, descrisă de Graur 1968³ – la care se adaugă, în limba actuală, tendința de folosire invariabilă a unor cuvinte (mai ales împrumuturi recente) – pare să defavorizeze genitivul. Pe de altă parte, Iordan (1948: 281–283) considera că limba cultă tinde să extindă construcțiile cu genitivul (ca și pe cele cu dativul)⁴. Utilizarea formei flexionare de genitiv – în concurență cu echivalentele sale formale – depinde în orice caz de registrul stilistic, de diferențele dintre tendințele culte și cele populare.

Nu este ușor de stabilit ce valoare stilistică putea avea alegerea construcției cu genitivul, între eventuale echivalente, în faze mai vechi de dezvoltare a limbii române literare⁵. La Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, în prima gramatică românească, din 1757, apare o observație de natură stilistică, foarte interesantă, dar destul de obscură. În capitolul *Pentru sintaxis*, în care se fac mai multe distincții stilistice, în primul rând între sintaxa *simplă* („proastă”) și cea *ornată* („împodobită”), este explicată o modalitate de înlocuire a genitivelor:

Născătoarea cea proastă des și ales să mută întru căderea înainte punerii *întru* și *pentru*, precum: *Împărtășirea plângerii* să inchipuiește ales *împărtășire întru plângere*, sau *împărtășire pentru plângere* (Eustatievici Brașoveanul 1969: 92).

Textul pare să spună că genitivul din limba obișnuită este substituit în limba elegantă printr-o construcție prepozițională. Nu e foarte limpede dacă enunțul se referă la un uz real, deja existent, sau conține o recomandare cultă; oricum, dacă este doar o propunere normativă, autorul însuși pare să o urmeze, cel puțin în introducerea sa – *Cuvânt de așterose* –, în care grupurile nominale ample combină excesul de genitive cu construcțiile prepoziționale în discuție:

îmbunătățirea cea îndurătoare *întru îndireptarea* norodului, îmblânzirea cea îndireptătoare *întru putere*, măsurarea cea dreaptă *întru prisosiță*, îndurarea *întru alegerea* îndireptărilor adevărului și bunătații (Eustatievici Brașoveanul 1969: 3; s.n.).

³ „În fond este trecerea de la sintetism la analitism. Rămâne de văzut dacă se va generaliza sau nu” (Graur 1968: 302; cf., pentru o altă extindere prepozițională în defavoarea genitivului, p. 332).

⁴ Motivarea e în parte de natură psihologică sau cognitivă: „Preferința pentru genitiv are, cred, și o cauză mai adâncă, de ordin psihologic. Limba cultă tinde spre construcții abstracte, fiindcă și mentalitatea celor ce o vorbesc manifestă aceeași tendință. În comparație cu formula prepoz. + subst., genitivul satisface mai bine această tendință: lipsa unui cuvânt de legătură între cele două substantive arată că raportul dintre noțiunile respective se face direct, fără intervenția unui element oarecum material, concret” (Iordan 1948: 282).

⁵ Nu ne referim la raportul dintre genitivul grupului nominal cu determinant și construcția prepozițională cu *de*, pentru că această alegere implică probleme semantico-sintactice mult mai complexe. Așa cum arăta Mioara Avram, într-un articol din 1980: „Deosebirea dintre construcția cu genitivul și cea cu prepoziția *de*, înregistrată de obicei în gramaticile noastre, nu privește frecvența sau caracterul învechit al uneia dintre ele, cum sugerează unele lucrări, ci o trăsătură care apune în general aceste două construcții, anume gradul de determinare” (Avram 2005: 124–125).

Indiferent de interpretarea pasajelor citate și de legătura între teorie și practica scrisului, rămâne demn de interes faptul că o gramatică românească de la mijlocul secolului al XVIII-lea pune în discuție unele situații de alegere sintactico-stilistică în construcția grupului nominal.

5. Un caz semnificativ, care ne poate permite să verificăm tradițiile normative și eventualele lor efecte actuale, este cel al grupului nominal conținând o succesiune de substantive în genitiv – necoordonate, ierarhizate prin relația specifică pe care fiecare o realizează cu substantivul precedent: *consecințele deciziei președinților comisiei*. Construcția este puțin probabilă în limba populară, cu excepția formulelor onomastice extensive și explicative (de tipul *Ion a lu Vasile a Măriei Vameșului*).

Lanțul de genitive aflate în raporturi ierarhice de mai multe niveluri e permis de recursivitatea sintactică, dar este limitat, în uz, de rațiuni cognitive și stilistice. În primul rând, prelucrarea informației condensate în relația de dependență repetată poate fi un proces dificil, cu atât mai mult cu cât formele de genitiv pot avea valori semantice diferite (posesie, obiect, subiect etc.), producând ambiguități⁶. În al doilea rând, plasarea în vecinătate imediată a mai multor substantive la genitiv poate produce, prin desinențele sau articolele identice, repetate la intervale foarte mici, un efect stilistic de rimă involuntară și de cacofonie⁷.

Acumularea unui număr mare de genitive devine așadar nerecomandabilă în măsura în care produce efecte negative în ceea ce privește atât claritatea, cât și eufonia mesajului⁸.

5.1. Pentru a înțelege etapele constituirii unei norme sintactico-stilistice, ar trebui să urmărim modul în care construcția în cauză a fost prezentată, de-a lungul timpului, în gramaticile și în manualele școlare românești.

În primele gramatici românești, destul de sumare, observațiile normative și mai ales recomandările de natură sintactico-stilistică sunt greu de găsit. O formulare explicită și limpede – în ciuda terminologiei datate și a latinismelor previzibile – apare totuși la Timotei Cipariu, în *Gramateca limbei române. Partea II. Sintetică*, București, 1877, în care găsim atât descrierea strict structurală a posibilităților gramaticale, cât și opțiunea culturală a utilizării lor limitate. Din punct de vedere formal, determinarea prin genitiv e recurentă și potențial infinită:

⁶ Tipurile semantice determină în mare măsură gradul de complexitate al construcțiilor cu genitivul. Grupurile conținând abstracte verbale sunt mai greu de procesat cognitiv decât formulele onomastice din limbajul popular, de tipul citat anterior, care se bazează pe recurența unei relații semantice de simplă apartenență.

⁷ Pentru franceză, Marouzeau 1969 condamnă atât *cacofonia* („*Cacophonie. Le retour à brève distance de sons semblables, quels qu'ils soient, est d'ordinaire déplaisant*”, p. 29), cât și rima involuntară („*Le retour à de brefs intervalles de finales homophones crée une gêne dans l'énoncé lorsqu'il est accidentel (...): «La réalisation des conditions mises à la continuation de leur collaboration»*”, p. 34).

⁸ Cacofonia poate fi produsă și de coordonarea genitivelor, în vreme ce neclaritatea semantică e un produs al subordonării în lanț.

De aci, cuvintele dependenti de la alt cuvânt sunt dependențele lui, și într-o propoziție une complexă pot să fie cât de multe, încât și cuvintele dependenti pot să-și aibă mai încolo dependențele sale, pr. «cartea nașterii lui *Is. Chr.*, *fiului lui David*, *fiului lui Abraam*», cu șeasă genitivi de dependență, cu aposite cu tot (Cipariu 1992: 272).

Peste câteva pagini apare însă recomandarea clară și motivată de a se limita înlănțuirea substantivelor la genitiv:

Însă și numele pus înainte poate să depindă de la alt precedente și așa să fie și el pus asemenea în genitiv, pr. *foaietele careei vieței*, *facerea semmului crucei*; *verdeța ierbei câmpilor*; *frumusețile florilor plantelor* etc., și așa mai încolo, estinzând numărul numelor cu relațiunea genitivale. Numai cât estensiunea prea lungă și încă cu cât este mai lungă cu atât este mai neplăcută, atât pentru îngreunarea înțelesului, cât și pentru monotonia formelor repetite fără întrerupere. De aceea și concatenarea genitivilor este a se restrânge pre cât se poate mai mult (Cipariu 1992: 324–325).

Recomandarea normativă reapare, după aproape un secol, în ediția din 1966 a *Gramaticii Academiei* (GA), ilustrată cu un citat din presa vremii (tipic pentru „limba de lemn”):

E bine totuși să se evite înșirarea de prea multe substantive în genitiv: «Problemele îmbunătățirii tehnicii securității și respectării regulilor de protecția muncii să stea în centrul atenției conducerii uzinei, a inginerilor, maiștrilor, a tuturor muncitorilor». *Munca*, 2906 (1957), p. 2/3 (Popescu-Marin 1966: 121).

În versiunea din 2005 a gramaticii academice (GALR), indicația se păstrează, într-o formă mai succintă: „Aglomerarea de genitive e bine să fie evitată” (Popescu-Marin 2005: 599).

Între timp, evaluarea normativă a înlănțuirii de genitive fusese cuprinsă pe scurt și în aspectele sale esențiale în *Gramatica pentru toți* a Mioarei Avram:

Se recomandă evitarea mai multor genitive la rând, îndeosebi a celor cu structură formală asemănătoare. Construcții ca *grădina vecinului colegului fiului meu* sunt inestetice (neufonice), iar uneori și echivoce prin dificultatea de a se urmări lanțul de relații (1997, p. 65–66).

Referiri la succesiunea de genitive se pot găsi și în unele ghiduri de redactare apărute în ultimele decenii: cu modele în care „sunt evitate cele trei genitive succesive” („reafirmarea dorinței României”, Șerbănescu 2000: 198) și sfaturi practice: „Utilizarea preferențială a abstractelor verbale ascunde pericolul apariției unui lung șir de genitive. În acest caz, desfacerea în grupuri verbale e preferabilă” (Vulpe 2002: 182).

5.2. În stilul jurnalistic actual, formulele juridic-administrative sau politice în care sunt frecvente concatenările de genitive joacă un rol secundar, apărând doar în unele subvariante stilistice. În genere, atrag atenția lanțurile cuprinzând cel puțin trei genitive, dintre care fiecare e atributul termenului precedent: „o reflectare a *efectului prezenței agenților*” (EZ 1079, 1996, 4). Succesiunea a două genitive e frecventă și normală; apariția a mai mult de trei e însă foarte rară. Secvența de patru substantive în genitiv se poate datora integrării sintactice a unui titlu care conținea deja două genitive: „amânarea *adoptării Legii accelerării privatizării*” RL 1431, 1994, 3).

În determinarea gradelor de acceptare a construcțiilor intră factorii evocați în recomandările lui T. Cipariu sau ale Mioarei Avram: dificultatea de a urmări relația semantică și mai ales monotonia repetării cacofonice a formelor. Sunt deci mai ușor de acceptat succesiunile în care alternează terminații diferite ale substantivelor (articolul apărând în forme masculine și feminine, la singular și la plural): „să se concentreze asupra îndeplinirii obiectivelor programului” (EZ 2318, 2000, 11); „membrii delegației coordonatorilor proiectului UNICEF” („Adevărul” 3861, 2002, 3). O terminație identică (același gen și număr, aceeași variantă combinatorie a morfemelor) face să devină supărătoare chiar succesiunea a două genitive – „prelungirea suspendării arestării” („Meridian” 504, 1994, 16) – , cu atât mai mult secvențele mai ample care o cuprind: „un aspect relevant al ignorării primejdiei goanei” (EZ 1115, 1996, 4); „represalii împotriva firmei fiicei prefectului” (EZ 2313, 2000, 12); „în afara acestor elemente specifice decorului momentului întâmplării” (EZ 1115, 1996, 4) etc.

Excesul de genitive asociat cu extensiunea pleonastică poate deveni și un mecanism utilizat parodic: „Relansarea accelerării intensificării procesului de iuțire mai rapidă a luptei anticorupție” (AC 20, 1999, 8). Enunțul devine comic nu numai prin numărul adjuncțiilor nominale, ci și prin redundanța lor semantică.

6. O recomandare sintactico-stilistică destul de veche (din a doua jumătate a secolului al XIX-lea), reluată sporadic și exersată inconsecvent, nu s-a transformat niciodată într-o normă clară a românei literare. De altfel, ținând seama de complexitatea fenomenului (omonimie sau variație a morfemelor de genitiv, necesități semantico-textuale de construcție, tradiție a frazei ornate, diferențiere de registru), o normă mai rigidă (care să limiteze, de exemplu, numărul treptelor de subordonare posibile) ar fi fost permanent încălcată. E o situație destul de tipică pentru normarea limbii române, în care doar puține recomandări sintactico-stilistice au căpătat un caracter imperativ. În ciuda conotațiilor sale negative recente (prin asociere cu maniera stilistică a „limbii de lemn”), concatenarea excesivă a genitivelor este tolerată și de cele mai multe ori trece chiar neobservată.

BIBLIOGRAFIE

Avram 1997	=	Avram, Mioara, <i>Gramatica pentru toți</i> , ed. a II-a, București, Editura Humanitas, 1997.
Avram 2005	=	Avram, Mioara, <i>Studii de morfologie a limbii române</i> , București, Editura Academiei Române, 2005.
Cipariu 1992	=	Cipariu, Timotei, <i>Opere</i> , II, ed. Carmen-Gabriela Pamfil, București, Editura Academiei Române, 1992.
Eustatievici Brașoveanul 1969	=	Eustatievici Brașoveanul, Dimitrie, <i>Gramatica Rumânească – 1757</i> , ed. N.A. Ursu, București, Editura Științifică, 1969.
Florea 1983	=	Florea, Melania, <i>Structura grupului nominal în limba română contemporană</i> , București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
Graur 1968	=	Graur, Alexandru, <i>Tendențele actuale ale limbii române</i> , București, Editura Științifică, 1968.

- Iordan 1948 = Iordan, Iorgu, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, ed. a II-a, București, 1948 (ed. I: 1943).
- Irimia 1986 = Irimia, Dumitru, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.
- Marouzeau 1969 = Marouzeau, J., *Précis de stylistique française*, Paris, Masson et Cie, 1969.
- Până Dindelegan 2003 = Pană Dindelegan, Gabriela, *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări*, București, Humanitas Educațional, 2003.
- Popescu-Marin 1966 = Popescu-Marin, Magdalena, *Atributul*, în GA, 1966, II, p. 114–148.
- Popescu-Marin 2005 = Popescu-Marin, Magdalena, *Atributul*, în GALR, 2005, II, p. 592–618.
- Stan 2003 = Stan, Camelia, *Gramatica numelor de acțiune din limba română*, București, Editura Universității din București, 2003.
- Stan 2005 = Stan, Camelia, *Categoria cazului*, București, Editura Universității din București, 2005.
- Stan, Vasilescu 2005 = Stan, Camelia, Andra Vasilescu, *Grupul nominal*, în GALR, 2005, II, p. 73–104.
- Șerbănescu 2000 = Șerbănescu, Andra, *Cum se scrie un text*, Iași, Editura Polirom, 2000.
- Thom 2005 = Thom, Françoise, *Limba de lemn*, trad. rom., ed. a II-a, București, Editura Humanitas, 2005 (ed. orig.: 1987).
- Vulpe 2002 = Vulpe, Magdalena, *Ghidul cercetătorului umanist. Introducere în cercetarea și redactarea științifică*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2002.
- Vulpe 2004 = Vulpe, Magdalena, *Opera lingvistică. I. Dialectal, popular, vorbit*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2004.
- Wells 1970 = Wells, Rulon, 1970: *Nominal and Verbal Style*, în D. C. Freeman (ed.), *Linguistics and literary style*, New York, Kolt, Rinehart and Winston, 1970.
- Zafiu 2003 = Zafiu, Rodica, *Lanțul de genitive*, în „România literară”, nr. 8, 2003, p. 14.

ABREVIERI

- AC = „Academia Cațavencu”, săptămânal, București, anul I: 1991.
- EZ = „Evenimentul zilei”, cotidian, București, anul I: 1992.
- GA = *Gramatica limbii române*, I–II, coord. Al. Graur, ed. a II-a, București, Editura Academiei, 1966.
- GALR = *Gramatica limbii române*, I–II, coord. Valeria Guțu Romalo, București, Editura Academiei Române, 2005.
- IVLRA = Liliana Ionescu-Ruxăndoiu (coord.), *Interacțiunea verbală în limba română actuală. Corpus selectiv și tipologie*, București, Editura Universității din București, 2002.
- RL = „România liberă”, cotidian, București, anul I: 1943; serie nouă [anul I: 1989].